

ПОВТОР ЯК СТИЛІСТИЧНИЙ ЗАСІБ У ПОЕЗІЯХ ЮРІЯ КЛЕНА

Кабиш М. Ю.

кандидат філологічних наук,

старший викладач кафедри української мови, літератури та методики навчання

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

вул. Києво-Московська, 24, Глухів, Сумська область, Україна

orcid.org/0000-0002-0454-6065

marinkabysh@gmail.com

Ключові слова: *повтор, поезія, алітерація, асонанс, анафора, епіфора.*

Стаття присвячена дослідженню актуальної для сучасної лінгвістики проблеми принципів і форм звукової організації тексту. Охарактеризовано звукові повтори, визначено їхні різновиди, проаналізовано основні стилістичні функції звукових повторів і виявлено специфіку їх функціонування в поетичному мовленні Юрія Клена.

До найбільш частотних мовних засобів поетичного мовлення Юрія Клена віднесено конструкції, побудовані на повторі. Виділяють різні види звукоповторів. До найпоширеніших із них у поетичному мовленні Юрія Клена відносимо алітерацію, асонанс, анафору й епіфору. Для віршів митця характерний багаторазовий повтор приголосних звуків, які, формуючи ритмомелодику вірша, скріплюють частини в одне ціле, виступають засобом композиції. Повтори голосних у поезіях Юрія Клена трапляються рідше, ніж повтори приголосних. Голосні звуки часто створюють своєрідне звукове тло, на якому стають помітнішими інші компоненти – звукові, ритмічні, ідейно-змістові. Інколи прийом багаторазового повтору однакових голосних і приголосних звуків стає важливим у створенні художніх картин. Найбільш поширеною у творчості Юрія Клена є звукова анафора, у якій автор, повторюючи початкові звуки слова, створює яскраві звуко-символічні образи. Фонетична епіфора у поетичному мовленні Юрія Клена має значні виражальні можливості. Менш уживаною є епіфора, коли повторюються окремі слова у кінці рядків, речень, що підсилює значення повторюваного слова.

Юрій Клен використовує різні види повтору як важливий стилістичний засіб, який сприяє увиразненню мовлення, підсилює його експресію та виражальні можливості. Різноманітні звукові повтори у віршах Юрія Клена виступають важливим конструктивним засобом, способом увиразнення змісту художнього твору. Милозвучність досягається відповідним розташуванням звуків, що створюють своєрідний звуковий малюнок. У поетичному мовленні Юрія Клена повтор відіграє важливу роль у відображенні внутрішнього світу ліричного героя, стану збудження, підвищеної емоційної реакції. Здебільшого повтор посилює образне змалювання тривалості, багаторазовості та послідовності дії. У мовотворчості поета повтор є важливим засобом експресії, за допомогою якого увиразнюються і підкреслюються різні семантично-стилістичні відтінки художнього тексту.

REPETITION AS THE STYLISTIC DEVICE IN YURIY KLEN'S POETRY

Kabysh M. Yu.

Candidate of Philological Sciences,

Senior Teacher at the Department of Ukrainian Language, Literature and Methodics of Teaching

Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

Kyievo-Moskovska str., 24, Hlukhiv, Sumy region, Ukraine

orcid.org/0000-0002-0454-6065

marinkabysh@gmail.com

Key words: *repetition, poetry, alliteration, assonance, anaphora, epiphora.*

The article studies the problem of principles and forms of sound organization of the text, which is relevant for modern linguistics. The research characterizes sound repetitions, identifies their varieties, analyzes the main stylistic functions of sound repetitions and reveals the specifics of their functioning in the poetic speech of Yuriy Klen.

The most frequent linguistic means of Yuriy Klen's poetic style include constructions built on repetition. They distinguish different types of repetitions. The most common of them in Yuriy Klen's poetic style include alliteration, assonance, anaphora and epiphora. The artist's poems are characterized by reduplicated repetitions of consonant sounds for forming the rhythmic melody of the poem to fasten the parts into the unity and act as a means of composition. Repetitions of vowels in the poems of Yuriy Klen occur less frequently than repetitions of consonants. Vowel sounds often create a kind of sound background, on which the other components (sound, rhythmic, ideological and semantic ones) become more noticeable. Sometimes the reception of reduplicated repetitions of the same vowel and consonant sounds becomes important in creating poetic images. The most common in the works of Yuriy Klen is the sound anaphora, in which the author creates bright sound-symbolic images by repeating the initial sounds of words. The phonetic epiphora in Yuriy Klen's poetic speech has significant expressive possibilities. Epiphora when individual words are repeated at the end of lines, sentences, which enhances the meaning of the repeated words is less commonly used.

Yuriy Klen uses different types of repetition as an important stylistic tool that promotes speech expressiveness, enhances its expression and expressive abilities. Various sound repetitions in Yuriy Klen's poems are an important constructive means, a way of expressing the content of a work of art. The melodiousness is achieved by the appropriate arrangement of sounds that create a kind of sound pattern.

In Yuriy Klen's poetic speech repetition plays an important role in reflecting the inner world of the lyrical hero, the state of excitement, heightened emotional reaction. For the most part, repetition enhances the figurative depiction of the duration, multiplicity, and sequence of action. In the poet's language, repetition is an important means of expression, through which the author emphasizes and stresses the various semantic and stylistic nuances of the belles-lettres style text.

Постановка проблеми. У зв'язку з розвитком лінгвістики тексту, когнітивного напрямку в сучасній лінгвістиці поживавився інтерес до вивчення стилістичних фігур. У багатьох дослідженнях, присвячених їхньому аналізу, зібраний значний мовний матеріал, здійснено його систематизацію і запропоновано різні класифікації цих художніх мовних засобів.

Вагомими для нашого дослідження є наукові праці Л. Темченко «Український неокласицизм 20-х рр. XX ст.: генезис, естетика, поетика» [1], М. Богач «Світогляд і поетика Юрія Клена» [2], В. Сарапін «Поезія Юрія Клена та її місце в літературному процесі першої половини XX ст.» [3], О. Червченка «Ідіостиль Юрія Клена в контексті інтелектуалізаторських мовних традицій україн-

ського неокласицизму» [4], Л. Макаренко «Поліфункціональність метафори в індивідуальному стилі Юрія Клена» [5], однак стилістичним особливостям віршів Ю. Клена не приділено достатньої уваги, хоча його поезія відзначається оригінальними образами, майстерністю відображення настрою, психічного стану ліричного героя. Особливо привертає увагу значна кількість стилістичних фігур у надзвичайно експресивних описах природи, інтимній і громадянській ліриці.

Мета і завдання статті. Мета – подати характеристику звукових повторів і виявити специфіку їх функціонування в поетичному мовленні Юрія Клена. Сформульована мета передбачає виконання таких завдань: 1) визначити різновиди звукових повторів у поезіях Юрія Клена; 2) на основі уривків віршів Юрія Клена проаналізувати основні стилістичні функції звукових повторів у поетичному мовленні митця.

Предмет дослідження – структурно-семантичні типи звукових повторів, їх функціонально-стилістичне використання в поетичному мовленні Юрія Клена. **Об'єктом нашого дослідження** є вірші Юрія Клена.

Виклад основного матеріалу дослідження. До найбільш частотних мовних засобів поетичного мовлення Юрія Клена можна віднести конструкції, побудовані на повторі. «Повтор – стилістичний прийом, за допомогою якого можна створювати стилістичні засоби та фігури, тому що він може охоплювати мовні одиниці всіх рівнів – звуки, морфеми, форми слова, словосполучення, строфи» [6, с. 446].

Юрій Клен використовує різні види повтору як важливий стилістичний засіб, котрий сприяє увиразненню мовлення, підсилює його експресію та виражальні можливості. На стилістичне значення повторів указував відомий мовознавець О. Потєбня, який зазначав, що «збільшення вживання в мовленні одного й того самого слова дає нове значення, об'єктивне або суб'єктивне» [7, с. 552].

Цікавим стилістичним прийомом творчості Юрія Клена є багаторазове вживання окремих звуків. Це можна пояснити тим, що звукова картина поетичного тексту, по-перше, співвідноситься зі змістом (естетична функція звуку), а по-друге, може і не співвідноситися з ним (ідеться про ритм, римування, милозвучність), проте створені поетом звукові образи ніби «зростаються» з певним змістом і відображають звукові особливості поетичного мовлення, формують цілісні образи.

Різноманітні звукові повтори у віршах Юрія Клена виступають важливим конструктивним засобом, способом увиразнення змісту художнього твору. Милозвучність досягається відповідним розташуванням звуків, що створюю-

ють своєрідний звуковий малюнок. Виділяють різні види звукоповторів, вживання найпоширеніших із них у поетичному мовленні Юрія Клена ми й розглянемо.

Алітерація (лат. ad – до, littera – буква) – повторення однакових приголосних звуків чи звукосполучень із метою створення звукового образу зображуваного або посилення інтонаційної виразності мови. Наприклад, автор відтворює звукову картину портового містечка шляхом максимального вживання сонорного дрижачого звука [р]: *Весь мул таверн, барлог, портів, / Що клекотіла нам Біскайя, / Скинів і смерчем полетів / По прірвах щастя і відчаю* [8, с. 29].

У поезії «Антоній і Клеопатра» багаторазовий повтор звука [р] задає ритм твору, надає йому урочистого звучання: *Коли у ритмі білої нестями / Гуде сп'янілий вир годин, / Невже поплинеш ти за кораблями, / Рокованими на загин?* [8, с. 31].

Юрій Клен майстерно створює ефект ревіння, кружляння та змальовує тривожний стан ліричного героя шляхом алітерації звука [р]: *І ти, ти – лиш відірваний листок, / Якого крутить невідома влада, / Затягни в свій безсоромний танок. / В дев'ятих крузі пекла чорна зрада / Реве, роззявивши сто тисяч пащ, / Шматує, рве, рокує на загладу* [8, с. 79].

У вірші «Прованс» повтори звуку [с] асоціюються із сичанням, свистом, навіюють страх і одночасно, формуючи ритмомелодіку вірша, скріплюють частини в одне ціле, виступають засобом композиції: *Гули в піснях його страшні стожари / Жорстоких воєн, полонів, розлук. / Слова сичали сотнями гадюк / І розтинали блискавками хмари* [8, с. 36].

Стан самотності ліричного героя автор передає за допомогою багаторазового повтору свистячого [с], що створює ефект напруження, загострення конфлікту: *Ст'ямнілий місяць, сніг і парк самотній. / Чітких дерев силуети сторожкі. / Слова, то враз поважні, то зальотні. / На сковзькій стежці кроки нешвидкі* [8, с. 74].

Для художнього зображення чарівного острова, на якому можна побачити співучих сирен, гарні оселі та високі скелі, автор повторює звук [с], який створює експресивну конотацію – радісний, казковий настрій: *Десь на морі є острів співучих сирен, / Де не ждуть мандрівця світосайні оселі, / Де з води гостроверхі підносяться скелі* [8, с. 50].

Поезія «Крізь праосінь» насичена багатоваріантними звуковими образами осені: серце, хмари, вітер. Образність вірша увиразнюється гармонійним поєднанням звуків і кольорів: *Над серцем стомленим несуться хмари, / І вітер рве намети золоті. / Ліси, ліси горять, немов пожари, / І затишно у синій самоті* [8, с. 60].

За допомогою алітерації можуть створюватися в уяві навіть звукові образи-символи. Наприклад, у поезії «Вікінги» вчувається сила та свист вітру, створюється образ вітру як символу волі, свободи, який передано шляхом багаторазового відтворення приголосного [в], наближеного до завивання вітру: *Погожий вітер подувам шумким / Нап'яв розгорнені вітрила / І враз помчав. / Розтанув день, як дим* [8, с. 37].

Відчуття висоти, польоту автор створює шляхом повтору звуку [в]: *Не раз поміж високих, вогких трав / Вдивлявся я в них... летів і падав в очі, / В оті озера, ясні та урочі, / Що їх блакиттю вересень наляв* [8, с. 67]; *І тут, на камені високім, / Стрічаю вітер верховин. / І білу просторинь рівнин / Час міряє спокійним кроком* [8, с. 76].

Автор відтворює картину ночі та неспокійного стану ліричного героя за допомогою багаторазового повтору шиплячих звуків [ш] та [ч]: *А короля всю ніч душив кошмар, / Бо снівсь йому занепад раси, / Нікчемний люд, на спокій ласий, / І млости чорної проклятий чар* [8, с. 39].

Алітерація шиплячих [ш], [ч] створює звукові асоціації шелесту комишів і запаху осінніх фруктів та овочів: *Уже вином налились дні серпневі, / І яблука достигли запашині. / Ночуй в садку, у теплім курені, / Де над тобою шелест комишевий, / І слухай, як у тишу неживу, / Немов родившись із глибин сузірних, / У переборах повз нерівномірних / Дозрілий овоч падає в траву* [8, с. 62].

Створити ефект гуркоту гармат і передати неспокійний стан ліричного героя допомагає повтор звуку [г]: *Виходжу в поле я і чую: / Далеким гуркотом гармат / Тривога заночує / В самотнім сумі хат* [8, с. 51].

Юрій Клен використовує в поетичному мовленні звук [л], котрий набуває значення ніжності, лагідності, м'якості, замріяності, наприклад: *Пливе, як лебідь білосніжний* [8, с. 60]; *І млявих літ і теплу лінь* [8, с. 29].

Автор, поєднуючи сонорний [р] із шиплячими [ш], [ч], яскраво створює звукообраз битви: *<...> в багрянім громі / Ревла небесна твердь. Як і тоді, / Ряхтіли гриви ржаві і руді* [8, с. 116].

Асонанс (франц. *assonanse* від лат. *assono* – звучу до ладу) – це повторення голосних звуків. Повтори голосних у поезіях Юрія Клена трапляються рідше, ніж повтори приголосних. Голосні звуки часто створюють своєрідне звукове тло, на якому стають помітнішими інші компоненти – це звукові, ритмічні, ідейно-змістові, наприклад: *На золотих келихах, ще недопитих, / Немов роса, рожевіло вино. / Десь сонним лотосом дрімав Єгипет / І дихав пахощами у вікно* [8, с. 32].

Поет часто використовує повтор звуку [о] для того, щоб передати стан ліричного героя – неспокій, біль, занепокоєння: *Давно вже сонце юності*

зайшло, / Пливе по той бік кулі, десь під / подом, / І світить там далеким антиподам, / Сховавши їх під матірне крило [8, с. 49].

Шляхом багаторазового вживання голосного [о] автор змальовує простір, неосяжність, безмежність: *І чи ж не дивно, що воно, / Таке мале, а всі простори / Вмістило в собі, мов вікно, / Розкриті в обшир неозорий?* [8, с. 58].

Асонанс звука [у] може асоціюватися з ревінням, скавучанням хижих тварин, наприклад: *Знову брешуть лисиці між нив, / І вовки скавучать по яругах* [8, с. 46].

За допомогою вживання голосного звука [у] Юрій Клен майстерно передає тугу й уболівання за рідний народ, змальовує горе, нещастя, злидні та голод: *Юрми обдертого люду, / Гори нещастя і бруду... / В латаних торбах, мішках, / В сірих клунках / Злидні й недолю несуть... / В безвість лягла їхня путь* [8, с. 80].

У поезії «Божа матір» автор часто повторює звук [а], за допомогою якого створює образ Божої матері, наголошуючи на її святості та стражданнях, яких вона зазнала: *Вдалині над житами / Білим квітом гойдалась вона. / Осипалася там пелюстками... / Манячила, щезала в ланах* [8, с. 86].

Шляхом багаторазового вживання голосних звуків [е], [и], [і] автор відображає емоційний стан ліричного героя, навіть веселий настрій: *Веселий вересень у лісі / Повісив ліхтарі, / І сонце на злотистім списі / Гойдається вгорі* [8, с. 59].

За допомогою асонансу звуків [е], [и], [і] автор майстерно відтворює фрагменти реального українського простору. Наприклад: *Там віє вітер у просторах диких / І пахоці терпкі несе нам з круч / В рівнинах неосяжних і великих / Там віщий місяць сходить ліворуч... / Про любі серцю комиші і хаці, / Про те, як пахне на межі полин* [8, с. 118].

У поезії «Крізь праосінь» автор змальовує тугу ліричного героя, навіть осінньою порою року, проте багаторазове вживання [і] надає творові ніжності, лагідності та замріяності: *Моя осіння туга, лагідна і ніжна, / Крізь срібло згаслих вечорів / Пливе, як лебідь білосніжний, / У смутку тихому покинутих ставків* [8, с. 60]. Звукообраз осені створено шляхом майстерного поєднання звуків і кольорів – срібного, білосніжного.

Завдяки багаторазовому повтору голосного [і] автор створює елегантний настрій, викликає почуття ніжності, замріяності: *Струнчать тополь послулі верховіття. / Срібляться на воді лілеї. / А мої руки ще біліше світять / Від сукні білої моєї* [8, с. 71].

Інколи прийом багаторазового повтору однакових голосних і приголосних звуків стає важливим у створенні художніх картин, наприклад, відьомського шабашу у Вальпургієву ніч: *Шамрає й шамотить в утечі / і шамко шастає шар-*

кан [8, с. 350], *Хурделить вітер у хуртечі, / у хугу мчить чортів хурбан* [8, с. 350], *Пачоси в паюсі помію / і пацірки в ній помочу* [8, с. 351], *Без шат усі шальвіри шарі, / шугне в шаланду шалиган* [8, с. 352]. Як свідчать наведені приклади, автор надає текстам яскравого емоційно-експресивного й іронічного забарвлення та забезпечує розкриття головної ідеї твору.

Привертають увагу читача і звуконаслідування, які вживає поет: *гар-гар, гав-гав, бах!*. Наприклад: *Виричувалися три пари / очей отій лихий почварі, / а паці рявкали: «Гар-гар!»* [8, с. 260]; *Румунській, що весь час: «гав-гав» / і ні на хвильку не вгавала, / бо і собі чогось жадала, / він тільки, дулю показав* [8, с. 260]; *а гестапівці реготали, / гіллясте дерево рубали, / і раптом граб підтятий – бах! – / і в'язня чавив на медузу / своїм незважним тягарем* [8, с. 269]. Деякі з поезій не лише відтворюють слухові асоціації зображуваного, а і створюють відповідне емоційне тло, напр. військового бою: *Чути дзенькіт, чути стукіт. / То Ягейли і Собескі. / Відбиває закаблуком такт їм Ванда Василевська. / Вгору шаблі! Під шаблями – блями навхрест, тук-тук, тук-тук, / по паркеті підківками / з нею в парі Корнійчук-чук* [8, с. 308].

Анафора – початковий (ініціальний) повтор однакових звуків, слів, словосполучень на початку слів, рядків, строф, речень, абзаців. Найбільш поширеною у творчості Юрія Клена є звукова анафора, у якій автор, повторюючи початкові звуки слова, створює яскраві звуко-символічні образи. Наприклад: *сльота і сніг січуть людей* [8, с. 167], *мов фантом, / фосфоризує феєрично* [8, с. 298], *Слова сичали сотнями гадюк* [8, с. 36], *Гримав із гучномовців голос* [8, с. 243], *Зірки, зірки нам згашено зовсім* [8, с. 214], що свідчить про майстерність поета у створенні звукообразів художнього тексту.

Дуже часто Юрій Клен використовує прийом повтору близькозвучних, але різнокореневих слів, наприклад: *Коли країну крає / Стодимний динаміт* [8, с. 51], *І млявих літ літеплу лінь* [8, с. 29], *Там скальди їм складатимуть пісні* [8, с. 39], *Якому зграйнику ти гру програв? / Якому звіру ти святиню звірів? / І хто без брані в бран тебе забрав? / Безшкірий звір на тебе ікли шкірів / З пратьми віків, аж ось красу украв, / Бо звабив вирієм – втопив у вирі* [8, с. 127], *З морського берега у тьму зорить, / Чи то моїх пісень зоря горить* [8, с. 36], *Моїх пісень розбурений бурун* [8, с. 37], *струмився б струн моїх осінній спів* [8, с. 390].

В аналізованих поезіях Юрія Клена досить поширеною є лексична анафора – повтор окремої лексеми на початку сусідніх речень, наприклад: *Хай кличе ревом рокіт міст, / Хай в затишку холоднім саду / Грішний танець Іродіяди / Гру*

похоті вкладає в хист, / – Мов розбиваючись об мідь, / Відлине хвиля зваб і шалу [8, с. 40].

Повторювана лексична одиниця може належати до будь-якої частини мови, як повнозначної, так і службової. Порівняймо: **Він** у *підвалину держави / Важкий свій камінь покладе, / Він буде грона чавить / І знову мур зведе* [8, с. 52]; **Нехай** *твій дзвін заглушать літаки. / Нехай тебе знесуть, і хай на місці, / Що осятали літа і віки, / Поставлять нам ятник добі нечистій. / Нехай змурують чорний хмарочос / Там, де стоїш ти, біла й золотава, / О ліліє струнка в намисті рос, / Яку плекала мудрість Ярослава! / Нехай здере новітній печеніг / Смугляве злото з бань на кінську зброю / І скрізь полишить слід блюзнірських ніг* [8, с. 77].

Серед повнозначних частин мови найбільш поширеними є іменники, які звертають увагу читача на суб'єкт або об'єкт дії, наприклад: **Фінляндія** – *б'ється об скелі гранітні, / шумуючи, сивий, суворий прибії. / Фінляндія – крик, що серця нам розітне / і дише у душі, немов буревій. / Фінляндія – тверджа незрушна у гromі, / що Бог ним нещадно Європу карав* [8, с. 307].

Анафора, виражена займенником, вказує на особисте ставлення до подій, може також висловлювати узагальнене значення особи: **Він** – *стоголовий звір, ні в чім не винний. / Він скрізь понаставляв своїх ікон. / Він правду нам дає, для всіх єдину, / Нехибну й непомильну, як закон* [8, с. 114]; **Хто** *оре лан, висушує болото, / Хто ронить на ріллю краплистий ніт, / Хто зводить мури царств і творить міт, / І змія лютого іде збороти* [8, с. 49].

В уривку тексту – **Не ми**, *що обшир мали свій, / Шукали за морями прерій. / Не ми – в диму – з потужних мрій / Вироцували сні імперій. / В хрестовий рушили похід / Не ми в священнім фанатизмі, / Коли, затьмаривши зеніт, / Гули громами катаклізми* [8, с. 103] – повторення займенника *ми* із заперечною часткою *не* акцентує увагу на запереченні причетності до подій, акцентує увагу на внутрішніх переживаннях.

Юрій Клен використовує займенникову анафору, виражену особовим займенником «Я», яка вказує на збіг суб'єкта мовлення з ліричним героєм, а також виражає його авторську позицію, наприклад: **Я** *дивувався їхньому тренажу. / У миготінні чорному чортів / мені ввижались страшні міражі, / і вже поволи я божеволів. / Я центри в самотності солярній / і, як Сатурн, мовчазно багрянів* [8, с. 201].

У поезіях Юрія Клена особливого смислового навантаження набуває анафора, виражена займенником *ми*, що вживається для означення групи осіб, які об'єднані загальними поглядами, інтересами, що еднають минуле, сучасне та майбутнє,

наприклад: *Ми йдем... ми ростемо... ми будем...* [8, с. 104]; *А ми, ми творимо тепер / з хвилин і дій життя поему. / Ми п'яні барвами химер, / Що з них Майбутнє ми снуємо* [8, с. 104]. Найчастіше такі форми набувають соціально-політичних і суспільних конотацій.

У поемі «Прокляті роки» Ю. Клен повторює прийменник із займенником **за всіх**, закликаючи помолитися «за всіх в снігу зажива погребених», за всіх, «кого безжально кинули в тюрму», «за тих, що у розпуці вночі гризуть залізні штиби ґрат». Автор закликає помолитися **За всіх отих, кого гірка, як смерть, Недоля під ярмо важке схилила, Хто чащу горя п'є, налиту вицерт, Вславляючи життя своє немиле; За тих співців, які за хліб і чай Виспівують нам пекло, наче рай. Бо, може, жереб їх з усіх найгірший...** [8, с. 129].

Особливе значення для змісту і ритміки вірша має вибір найбільш виразних, ключових анафоричних дієслів. Поет часто називає дію, яка позначається дієсловом, що відображає процеси, дії, внутрішній стан людини. Наприклад: **Помоли-мось за тих, що у розлуці / Помруть, відірвані від рідних хат; / Помоли-мось за тих, що у розлуці / Вночі гризуть залізні штаби ґрат, / Що душать жаль у невимовній муці, / За тих, кого веде на страту кат** [8, с. 129].

Частовживаною є адвербіальна анафора, котра підсилює обставинний детермінант при дієслові, зокрема може виражати місце і час дії, наприклад: **Там** дні шумлять і плецуть у лотоках. / **Там** золотом соломи світить дах. / **Там** жаби мирно кумкають в осоках, / **І**, не підпавши під нічний декрет, / **Росте** собі на волі очерет [8, с. 118]; **І знов** дитячі мої дні, / **Шумлять**, немов весняна повінь, / **І** сняться яблуні рясні, / **І** слід від кінської підкови / **На** непросохлomu шляху, / **І знов** гогочуть сиві гуси [8, с. 90]; **Щороку** ліс міняє темні шати, / **Щороку** сонце відновляє путь, / **Щоб** золото плескуче розілляти / **І** в синє плесо серце окунуть [8, с. 67].

У поезіях Юрія Клена було також виявлено анафоричні лексичні одиниці, виражені службовими частинами мови. Наприклад: **Хай** кличе ревом рокіт міст, / **Хай** в затишку холоднім саду / **Грішний танець** Іродіяди / **Гру** похоті вкладає в хист, / – **Мов** розбиваючись об мідь, / **Відлине** хвиля зваб і шалу [8, с. 40].

Поезія «Україна» звучить пафосно і надзвичайно ритмічно як марш за допомогою повтору прийменника **за** на початку кожного рядка: **За** п'ятирічний план, / **Згадавши** дні татарські, / **За** владу всіх рабів, / **За** «щастя пролетарське» / **Твій темний люд згорів** [8, с. 97].

Синтаксична анафора, за якої на початку рядку повторюються однакові або рівнозначні синтаксичні конструкції, також трапляється в пое-

зіях Юрія Клена. Наприклад: *Йшла степами й питала: / «Де мій син? Чи не стрівся він вам?» / (А по селах ставки – як дзеркала: / Божий простір веселим качкам). / «Чи не стрівся вам десь по дорогах / Синьоокий Христос?»* [8, с. 85]. Синтаксична анафора виконує в поетичному мовленні виразну структурно-семантичну й експресивну функції – сприяє упорядкуванню словесної побудови тексту, логічного, послідовного розвитку думки та посиленню його емоційного звучання.

Епіфора – повтор однакових звуків, слів, рядків, строф, речень наприкінці суміжних віршованих рядків, строф, речень, абзаців. Такі повторення в поетичному мовленні Юрія Клена увиразнюють зміст тексту, підсилюють і підкреслюють основну думку. Наприклад: *О, певне, Фавста теж водив / В ці нетрі хитрий Мефістофель, / На цій стіні лишив свій профіль / І пиво з цих шухляд цідив* [8, с. 71].

Фонетична епіфора у поетичному мовленні Юрія Клена має значні виражальні можливості, наприклад: *То знай: це все пройде без вороття. / Так само снились нам колись татари. / То ж знов чаклун якийсь навів чари, / І бачиш ти примари небуття* [8, с. 77], *В якому будуть теж сонця і зорі, / І тихі води чисті і прозорі* [8, с. 54], *розпатлані, сивоволосі чадри, / або вампірів, п'ятилітки три / муштрованих і вишколених, кадри* [8, с. 215], *Мені між строф дзвінких Георга / Бринять слова квітчастих орій: / Мовляли їх разів до ста / Найтихішим шепотом уста* [8, с. 73].

Епіфора не тільки сприяє посиленню ритмічності поетичного мовлення, а й відіграє важливу роль у композиції твору, наприклад: *Синій пояс твій річкою в'ється... / Затаївши останній вогонь, / Так тихесенько б'ється / В ніжнім теплі твоїх долонь / Під дощами твого волосся / Бідне серце землі. / І росте з нього буйне колосся, / І курличуть над ним журавлі* [8, с. 86].

Менш уживаною є епіфора, коли повторюються окремі слова у кінці рядків, речень, що підсилює значення повторюваного слова, наприклад: *Всіяне незчисленними краплинками свого бажання, / Я неспроможний палкістю свого бажання* [8, с. 420], *Все питалася знову і знову; / Люди мовчки сахалися вбік / (Лиш поважно дивилися вслід їй корови, / Пес безхатній за нею до царини біг)* [8, с. 85]; *Але в полі, в полі глухо / вють біси висловухі, / в лиця дишуть заметіллю, / снігом сиплють, наче сіллю, / в очі, в очі, в очі, / в чорний морок ночі, / крильми мають, мають / і співають, і співають: / «Сили куті ти розгнуздав, / сили люті / як титан – / і не ти вже пан* [8, с. 252].

У поезії «Предтеча» за допомогою епіфори автор хоче наголосити на тому, що Христос принесе під білим прапором добро, мир і радість людям, зламавши тим самим «жорстокий запо-

віт»: *Він твій жорстокий заповіт, / Мов дерево сухе, зламає. / І білим прапором зламає / Вишень і яблунь білий цвіт* [8, с. 41].

У поетичному мовленні Юрія Клена зафіксовано значну кількість простого прямого повтору повнозначних слів. Наприклад: *Ми танем, ми танем, ми танем, / І вітер чужої весни / Розвіє нас білим туманом / І будуть густі буруни. / Ми згинем, ми згинем, ми згинем, / Щоб знов відродилися сні, / І вихором дужим полинем / Над полем нової весни* [8, с. 94].

Такий повтор слів є засобом підкреслення смислового й емоційного чинника, адже повторюються ті вислови, які створюють почуттєву доміную: *Не знаю, не знаю, не знаю, / Як душу твою відновить. / Я вірною тінню буюю / Над тим, що у серці горить. / Я бачу, я бачу, я бачу: / Роздерли пожари страшні / Провалля і сміху, і плачу, / І кряче журба на стерні. / Навіки, навіки, навіки / Потахло минуле вночі, / І зустріють бурі великі / Над ними блакитні мечі* [8, с. 93].

Інтонаційно-виражальна сутність цих повторів може бути різноманітною. Вони можуть виражати суб'єкт дії (*А Ти, Ти зріла, мов зерно, / Що спіє в лоні невідомім, / Щоб повернув колісь стерно / Керманіч в грізний день залому, / Якого ждали ми давно*) [8, с. 96]; об'єкт дії (*Відступають загони, // Вагони, вагони, вагони... [8, с. 163]; час виконання дії (А нині, нині, нині / Дівочтво розтоптав / Твоє сучасне варвар / І душу загнойв*) [8, с. 98]; переважання якоїсь певної ознаки («Гуде, гуде з-за хмар труба [8, с. 147]) тощо.

Висновки і перспективи подальших розробок. Отже, у поетичному мовленні Юрія Клена повтор відіграє важливу роль у відображенні внутрішнього світу ліричного героя, стану збудження, підвищеної емоційної реакції. Здебільшого повтор посилює образне змалювання тривалості, багаторазовості та послідовності дії. У мовотворчості поета повтор є важливим засобом експресії, за допомогою якого автор увиразнює і підкреслює різні семантично-стилістичні відтінки художнього тексту. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми, перспективним вважаємо подальший аналіз інших стилістичних фігур у поетичному мовленні Юрія Клена.

ЛІТЕРАТУРА

1. Темченко Л.В. Український неокласицизм 20-х рр. XX ст.: генезис, естетика, поетика : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01. Дніпропетровськ, 1997. 21 с.
2. Богач М.Р. Світогляд і поетика Юрія Клена : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01. Київ, 1998. 174 с.

3. Сарاپин В.В. Поезія Юрія Клена та її місце в літературному процесі першої половини XX століття : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01. Київ, 2000. 196 с.
4. Черевченко О.М. Ідіостиль Ю. Клена у контексті інтелектуалізаторських мовних традицій українського неокласицизму : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Умань, 2005. 238 с.
5. Макаренко Л.В. Поліфункціональність метафори в поезії Юрія Клена : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01. Житомир, 2007. 174 с.
6. Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилістика української мови : підручник / за ред. Л.І. Мацько. Київ : Вища шк., 2003. 462 с.
7. Потебня А.А. Теоретическая поэтика. Москва : Высшая школа, 1990. 344 с.
8. Клен Ю. Вибране. Київ : Дніпро, 1991. 461 с.

REFERENCES

1. Temchenko L.V. Ukrayins'kyu neoklasytsyzm 20-kh rr. KHKH st.: henezys, estetyka, poetyka [Ukrainian neoclassicism of the 1920s: genesis, aesthetics, poetics] : avtoref. dys. ... kand. filoloh. nauk : 10.01.01. Dnipropetrovs'k, 1997. 21 s.
2. Bohach M.R. Svitohlyad i poetyka Yuriya Klena [Yuri Klen's worldview and poetics] : dys... kand. filol. nauk : 10.01.01. Kyiv, 1998. 174 s.
3. Sarapyn V.V. Poeziya Yuriya Klena ta yiyi mistse v literaturnomu protsesi pershoi polovyny XX stolittya [Yuri Klen's poetry and its place in the literary process of the first half of the XX century] : dys... kand. filol. nauk : 10.01.01. Kyiv, 2000. 196 s.
4. Cherevchenko O.M. Idiostyl' Yu. Klena u konteksti intelektualizators'kykh movnykh tradytsiy ukrayins'koho neoklasytsyzmu [Klen's idiostyle in the context of intellectualizing language traditions of Ukrainian neoclassicism] : dys... kand. filol. nauk : 10.02.01. Uman', 2005. 238 s.
5. Makarenko L.V. Polifunktsional'nist' metafory v poeziyi Yuriya Klena [Polyfunctionality of metaphor in Yuri Klen's poetry] : dys... kand. filol. nauk : 10.01.01. Zhytomyr, 2007. 174 s.
6. Mats'ko L.I., Sydorenko O.M., Mats'ko O.M. Stylistyka ukrayins'koyi movy [Stylistics of the Ukrainian language]: pidruchnyk / za red. L.I. Mats'ko. Kyiv : Vyshcha shk., 2003. 462 s.
7. Potebnya A.A. Teoreticheseskaya poetyka [Theoretical poetics]. Moskva : Vysshaya shkola, 1990. 344 s.
8. Klen Yu. Vybrane [Selected]. Kyiv : Dnipro, 1991. 461 s.